



Aynur Əliyeva

*E.Köçəri adına
Respublika Uşaq
Kitabxanasının
metodisti*

başlanğıcı ötən sayımızda

Bu gün biz milli-azadlıq tariximiz barədə iftixar doğuracaq çoxlu məlumatlara maliklik. Lakin bir zamanlar bu tarixin kiçik bir səhifəsindən belə xəbərsiz olduğumuzu gənc nəsillər heç ağılına belə gətirmir. Belə, dünya dəyişir, zamanın hökmü ilə bağlı qapılar açılır. Unudulmuş tariximiz aydınlaşır. Bir zamanlar qaranlıqlar içərisində olmuş keçmişin mərhumiyyət dolu hadisələri bu gün müstəqil respublikamızın şanlı tarixinə çevrilir. Məhz bu tarix bizi öyrədir, özümüzü daha da dərinlən dərk etməyə səsləyir.

Biz iftixar ediləcək Azərbaycan tarixini yaratmış onlarca böyük nümayəndələrini bu gün minnətdarlıq hissi ilə yad edirik. Nə qədər təəssüflü olsa da, demək lazımdır ki, milli ictimai fikir tariximizə iftixar doğuracaq belə şəxslərinin heç də hamısını yad edə bilməmişik. Belə şəxsiyyətlər isə olduqca çoxdur. Bu şəxslərdən biri, XX əsrin əvvəlləri və sovet hakimiyyətinin ilk illərində yaşamış, həyatını, xalqının milli azadlığı uğrunda mübarizəyə qurban vermiş vətənpərvər şair, publisist və ədəbiyyatşünas alim Əliabbas Müznib Mütəllibzadədir.

Əliabbas Müznib Sovet hakimiyyəti illərində yazdığı tərcümeyi-halında vətənin və xalqının rus çarizmi tərəfindən başına gətirilən hadisələr barədə yazırdı: "1813-cü ildə İran və Rusiya arasında bağlanmış "Gülüstan müahidənəməsi" mövzusunda Hüseyinqulu xan Bakıdan çəkildikdə xanın əqvam və əqrəbasına rus qoşunları tərəfindən şiddətli cəzalar verilməmişdir. Cəbr, sürgün, edam edilməkdən müzayiqə olunmamışdır. Rusiya hökuməti on üç il Bakıda yerləşmişlər.

Qətliam şəhərdə həftələrlə davam etmişdir. Azyaşlılar belə qılincdən keçirilmişdir. "Yeddi ev bir güvəcə möhtac oldu" zərbül-məsəll bu tarixi hadisənin şahidi idi". Bu faciəli hadisələr dövründə Ə.Müznibin yad etdiyi faciəli hadisələr onun ata-babalarının yadından heç zaman silinmir, bir acı xatirə kimi nəsildən-nəsle nəql edilir. Bu xatirələrin doğurduğu dəhşətli vahimə hətta üstündən az qala yüz il keçdikdən sonra da onun atasının çar hökumət orqanlarına qarşı qəzəb və barışmazlıq hisslərini so-

yuda bilmir. Bu xatirələr o zaman kiçik Əliabbasın da həyatında öz silinməz izlər buraxır. Atasının onun çar üsul-idarəsinə məxsus yeni üsullu məktəbə getməsinə belə razılıq vermir. Ə.Müznib həmin hadisələrin tarixçəsini belə nəql edir. "O zaman atam tikilməkdə olan bir məktəbdə daşyonan işləyirdi. Mən bir iş üçün onun yanına getmişdim. Təsədüfən tikintiye hamilik edən Hacı Zeynalabdin Tağıyev gəlib çıxır, mənə görüb xoşlayır. Atama deyir:

-Kişi, oğlunu ver, uşqollaya oxudum. Lakin atam Hacınin bu fikrinə razı olmur.

-Mənə urusdan gələn xəyir lazım deyil,-deyə cavab verir.

Ata-babasının çarizmin

miyyətini itirməmiş diqqətəlayiq tədqiqatlar yazır. Lakin nə zaman, nə işlə məşğul olmasından asılı olmayaraq Ə.Müznib bütün fəaliyyətində özünü həmişə bir məqsəd-vətənin və xalqın milli azadlığı mübarizəsinə həsr edir. O, məhz bu məqsəd yolunda da həyatını qurban verir.

Əliabbas Müznib Mütəllibzadənin həyat və mübarizə yolu sovet repressiya burulğanında sona çatandan sonra, təbii ki, adının müsbət mənada çəkilməsi də qadağan edilmişdir. Yalnız ədib siyasi bəraət aldıqdan sonra, 1970-ci illərin əvvəlində ədəbiyyatşünas alim, filologiya elmləri doktoru İslam Ağayevin Ə.Müznibin şəxsiyyəti və fəaliyyəti haqda tədqiqat xarakterli məqaləsi çap olunmuşdur. Ondan



vəziyyətin kəskin ifşaçılıq tərzində üzə çıxdığını göstərir. Qeyd edək ki, Əliabbas Müznib satirik yaradıcılığında "Molla Nəsrəddin" ədəbi

tib etdiyi bəzi toplular əski dövrlərdə əlyazma şəklində yazılıb yayılan çüng, məcmuə və bəzən də təzkirələri xatırladır.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Dövlət Marşını yazan şəxsiyyət

Günahsız müqəssir – Əliabbas Müznib



müstəmləkə esaretinə qarşı belə barışmazlığı tək cə Əliabbasın deyil, Mütəllib kişinin digər uşaqlarının da həyatında öz təsirini göstərir. Ə.Müznibin kiçik qardaşı, gelecekdə görkəmli şair, nasir, publisist və türkoloq alim kimi tanınan Əmin Abid də öz həyatını Azərbaycan xalqının milli-azadlıq hərəkatına həsr edib. O da 1937-ci il qurbanlarından biri kimi məhv olur.

Əliabbas Müznib təxminən otuz illik bir yaradıcılıq yolu keçir. Bu illər içərisində o, yüzlərlə poetik əsərlər, publisist məqalələr yazır. Təxminən on adda qəzet və jurnala naşir və redaktor olur, tərcüməçilik sahəsində də uğur əldə edir. Azərbaycan xalq ədəbiyyatının bir sıra görkəmli nümayəndəsinin ədəbi irsini ilk dəfə olaraq toplayıb nəşr edir, onlar haqqında bu gün belə əhə-

sonra isə filologiya elmləri doktoru Ağarəfi Zeynalzadə ədib və ictimai xadimin nəşr etdiyi mətbuat orqanları (Daha çox "Hilal" qəzeti və "Şihabi-Saqib jurnalı) ilə senzura münasibətləri fonunda onun çarizmə qarşı barışmaz mübarizəsi barədə apardığı elmi araşdırmalarının nəticələrini çap etdirmişdir. Bundan sonra Ə.Müznibin şəxsiyyəti diqqət mərkəzində olmuş, akademik Ziya Bünyadov, filologiya elmləri doktoru Cəlal Qasımov və b. onun haqqında repressiya qurbanı kimi bəhs etmişlər.

Ə.Müznibin romantik yaradıcılığında çarizmlə, zülm və ədalətçiliklə barışmazlıq duyğusunun daha çox zəmanədən şikayət və zəhmətkeşlərin acınacaqlı vəziyyətlərinin poetik təsviri yolu ilə üzə çıxdığını qeyd edən İslam Ağayev satirada həmin

məktəbinin, Sabir satira ənənələrinin təsirindən başqa onun öz romantizmindən və islami dünya-görüşürdən irəli gələn bir lirizm və həzinlik də özünü göstərir. *Ədibin hətta "Əkinçi", "Dilənçi", "Fəhlə" və s. kimi mübariz və barışmazlıq duyğusu ilə aşılınmış şeirlərində də bu ruh aydınca duyulmaqdadır. Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurulmasında Əliabbas Müznibin fəaliyyətinin dəyəri, sovet hakimiyyəti illərindəki fəaliyyəti, habelə hər iki – çarizm və sosializm imperiyası tərəfindən repressiyaya məruz qalması da monoqratiyada öz əksini layiqincə tapmışdır.*

Görkəmli şair, nasir, publisist və ədəbiyyatşünas, Stalin repressiyaları qurbanı Əliabbas Müznib (1883-1938) özündən sonra böyük bir irs qoyub getmişdir. Onun ədəbiyyatımız, ədəbiyyat tariximiz qarşısındakı xidmətləri son illərdə, Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra hərtərəfli tədqiq edilir, əsərləri üzə çıxarılarq nəşr edilir. AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda Müznibin zəngin ədəbi irsi, XX əsrin əvvəllərində çapdan çıxmış kitabları (tədqiqatçıların bildirdiyinə görə, ötən əsrin əvvəllərində onun altmışa qədər kitabçası nəşr edilib), ədibin əli ilə müxtəlif mənbələrdən köçürüb tərtib etdiyi topluları saxlanmaqdadır. Klassik ədəbiyyatımızın gözəl bilicisi, tariximizin, ədəbiyyat tariximizin araşdırıcısı Ə.Müznibin tə-

Yazığının arxivində öz əli ilə yazdığı iki hissəli "Bakı" kitabı şəhərin tarixinə dair müxtəlif mənbələrdən toplanmış məlumatlar toplusudur. Son dövrlərdə müəyyən edilib ki, 1928-ci ildə Azərnəşrdə çap edilmiş "Nəvəvan Xurşudbanu" kitabının müəllifi Ə.Müznibdir (redaktor və ön söz müəllifi Hənəfi Zeynalıdır). Bu kitabı və onun həcmcə daha böyük olan ikinci nəşrinin əlyazmasını müəyyən mənada cüng, antologiya kimi nəzərdən keçirmək olar. Burada Nəvəvanın şeirləri, həyat və yaradıcılığı, ədəbi aləmdə nüfuzu, əsərlərinə yazılan nəzirələr barədə məlumatlar toplanmışdır (1934-cü ildə tamamlanmış bu əlyazmanı kitab halında nəşr etdirilmişdir). Toplu barədə dediklərimizə onu da əlavə etmək istərdik ki, müəllifin araşdırma xarakterli qeydləri ona həm də bir tədqiqat əsəri kimi baxmağa imkan verir.

Əliabbas Müznib zəngin irsi və dərin psixologizm, humanizm və beynəlmillətçiliklə aşılınmış əsərləri Azərbaycan ədəbiyyatının zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır. Belə bir qiymətli irsi öyrənmək, onu nəsillərə çatdırmaq böyük insanpərvər və vətənpərvər şairimizə ən dəyərli mənəvi abidədir. Əliabbas Müznib "ədəbi", "həmişəyaşar" deməkdir. O, bu gün dillərdə, üreklərdə, beyinlərdə sayrışan şeirlərlə, səhnələrdəki menzum əsərləri ilə yaşayır. Əliabbas Müznib həyatı bitməmiş bir ömürdür.

Yazı Ortaq Deyərlər İctimai Birliyinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə yardımı ilə icra etdiyi "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi çərçivəsində milli dövlətçilik ideyalarının təbliği" layihəsi əsasında dərc olunur